

PÓCSIK ANDREA

(ALKALMAZOTT) KRITIKAI FILMOKTATÁS Verzió-dokumentumfilmek egyetemi képzéseken

*„A nevelésnek az emberi személyiség teljes kibontakoztatására,
valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok
tisztelőben tartásának megerősítésére kell irányulnia.”*
(Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 26. cikkely 2. paragrafus)

Bevezetés

■ A Covid-19-járvány alapjaiban megváltoztatta az online alkalmazható tanulási és munkavégzési eszközökhöz való viszonyunkat. Számos olyan fejlesztésre ösztönzött, amely a későbbiekben is használatban maradt.

A minden év novemberében Budapesten megrendezett Verzió Nemzetközi Emberi Jogi Dokumentumfilm Fesztivált 2020 őszén, a pandémia első évében teljes egészében online rendezték meg. Ez volt az első magyarországi, országosan elérhető online filmfesztivál: ötvenegy film bemutatásával rekordszámú nézőt értek el.

2021-ben, a 18. évadban épp ezért a hibrid forma mellett döntöttek a szervezők: ez is jó ötletnek bizonyult. Ugyanis a vidékiek vagy az esetleges fertőzésveszély miatt még aggódók szívesebben nézték az online elérhető filmeket.

Most 2023-at írunk: csak néhány év telt el, és a forgalmazók egyre kevésbé motiváltak az online elérhetővé tételben. Ráadásul gyakran földrajzilag is korlátozzák azt: a legtöbben csak a fesztivált szervező országra engedélyezik a vetítési jogot. (Ez akadályt jelenthet például a határon túl élő magyar anyanyelvű érdeklődők számára.)

A Verzió stábjá alapítása óta dolgozik azon, hogy a fesztiválon bemutatott filmek egy része év közben is eljuthasson a közönséghez. Erre mind-ezidáig három eltérő eljárást alkalmaztak.

A Re:Verzió néhány kiválasztott (általában díjnyertes, közönségdíjas vagy valamilyen kitüntetett témával bíró) alkotást mutat be az év folyamán filmklubszerűen, immár vidéken is.¹ A Diák Verzió kínálatában kiváló lehetőséggel élhetnek a magyarországi pedagógusok és tanítványaik a fesztivál ideje alatt és a tanév során. Hat film közül választhatnak, és azokat vetíthetik, feldolgozhatják a tanteremben: ehhez nemcsak jól kidolgozott tanári segédanyag áll rendelkezésre, hanem igényelhetnek szakembert, aki segít a film utáni beszélgetés levezetésében.² Ezekon kívül a Nyílt Társadalom Archívum audiovizuális gyűjteményébe bekerül az összes fesztiválfilm: ezeket, a Filmkönyvtár részeként év közben a kutatóteremben meg lehet tekinteni számítógépen, az utóbbi évek termését leszámítva nagy hányaduk regisztrációt követően digitálisan is elérhető.³

2022 tavaszán részben a pandémiás időszakra jellemző új fogyasztói szokások miatt, részben a különféle oktatási programok iránti igények megnövekedésével az előbb említettek mellett a Verzió elindította az online filmgyűjteményét is, a Verziótékát, fokozatosan bővülő, jelenleg 56 filmjog határozott időre szóló megvásárlásával. A kölcsönzési feltételek megegyeznek más streamingplatformokéival, a „geo-blocking”, a területi korlátozás ugyanúgy érvényes rá, a kínálat azonban egészen különleges.

Ezzel egy időben, ötödik módozatként, született egy elképzelés egy network alapításáról, amely részben a magyarországi felsőoktatás filmes képzéseit, részben pedig olyan szakjait foglalná magába, amelyek témáik, irányultságuk alapján jól tudnák használni az emberi jogi dokumentumfilmeket (pl. jog, pszichológia, pedagógia, orvostudomány, környezet- és társadalomtudományok). A „kezdő lökést” biztosító workshop várakozáson felül jól sikerült, s meggyőzte a szervezőket arról, hogy nagy igény van az ilyen jellegű módszertani fejlesztések iránt. Az alábbiakban ennek az iránynak a bemutatása következik.

Miért alkalmazott, miért kritikai? Elméletek, (jó) gyakorlatok

■ De mit is fed pontosan ez az irány, amelyet a címben kijelöltem? Nos, úgy gondolom, ez egy olyan új kezdeményezés lehet, amely a filmoktatásban elmélet és gyakorlat összekapcsolását talán kissé szokatlan módon valósítja meg. Nem a filmkészítés, hanem a filmtérjesztés területén.

Az 'alkalmazott' jelző ugyanis erre vonatkozik. Az alkalmazott tudományok általában bizonyos alaptudományok gyakorlati kiterjesztései, főleg a természettudományokban használatosak, de előfordulnak bölcsészettudományokban is, például a nyelvészetben, továbbá különféle művészeti ágakban is, gondoljunk csak az alkalmazott grafikára. Ezek gyakorlati, használati céloknak alárendelt művészeti alkotások, tevékenységek.

A filmoktatás esetében ez olyan tudásátadást jelent elsősorban, amely a különféle programok szervezésénél jól használható. A film társadalmi beágyazottságának elemzésére, film és közönség kapcsolatára helyezi a hangsúlyt. Mindeközben olyan készségeket fejleszt, amelyek a moziüzemeltetéstől és annak programszervezésétől kezdve mindenféle alternatív terjesztési módon és a filmek múzeumi, kiállítástérben való felhasználásán át a fesztiválszervezésig terjednek.

Ennek egyfajta „prototípusával” az ELTE média tanszéken 2011 óta működő Romakép Műhelyben találkozhatunk.⁴ A kettős szerkezetű (elméleti és gyakorlati) kurzusokon a hallgatók a roma kultúrával, médiával kapcsolatos filmeket és egyéb tartalmakat tervezik programokba, moderálják a nyilvános események beszélgetéseit. Amint az majd a kutatás ismertetésének későbbi pontján kiderül, a Verzió Fesztivállal való együttműködés is hasonló elemekből áll.

A fejlesztés egy másik iránya merőben más jellegű, ám úgy gondolom, az 'alkalmazott' jelző ott is megállja a helyét. A fent említett network ugyanis tagjaival olyan tudományterületeken végezne kurzusfejlesztéseket, amelyek témájukban érintkeznek az emberi jogi dokumentumfilmekkel. A módszertan a kritikai filmértés, -elemzés alapjainak kidolgozására épülne, és kiegészülne az adott terület tárgyi tudásanyagával.

A 'kritikai' jelző használata talán kevesebb magyarázatra szorul, bár értelmezése tudományterületenként eltérhet. A teljesség igénye nélkül két példát ragadok ki: a kritikai szociolingvisztikában a tudástermelésben egyértelműen a hatalmi egyenlőtlenségektől való megszabaduláson van a hangsúly.⁵ A kritikai pszichológia azonban a hagyományosan az egyénre fókuszáló tudomány helyett a társas és társadalmi tényezőket is figyelembe veszi. Erről több folyóiratban olvashatunk: 2015-ben az *Imágóban* egy vitaindítót, 2019-ben pedig az *Új Egyenlőségben* egy beszélgetést.⁶

A különféle kritikai elméletek (feminizmus, posztkolonializmus és számos egyéb hatalmi összefüggést vizsgáló megközelítés) az elmúlt évtizedben egyértelmű létjogosultságot nyert a filmtudományban, nemcsak a külföldi, hanem a magyarországi akadémiai közegekben is. Másrészt a kritikai pedagógia elvei és gyakorlata kiváltképp hasznosnak bizonyulnak az ilyen jellegű oktatásban.

Egy másik jó gyakorlatot is megemlítek: ez egy nemzetközi, intézményközi projekt, amely három egyetem közreműködésével Erasmus Plus pályázat keretében valósul meg: Future Film Education címmel.⁷ Célja a diverzitás elősegítése a filmoktatásban: a különféle megkülönböztetett, elnyomott társadalmi csoportok reprezentációjának erősítésével és kritikai megközelítésével.

Ebben a kritikai pedagógia kulcsfontosságú alkotóelem. A forrásvidéken alkotó Paolo Freire és bell hooks gondolatai, bár jó pár évtizede születtek, ma is helytállóak.⁸ Lényegük, hogy az adott területen a kritikai szemlélet *hiánya* a fennálló hegemónikus viszonyok fennmaradásához vagy épp erősödéséhez vezethet. Másrészt az emancipált diákok képzése a folyamatos tanár-diák párbeszéd és a közös döntések, a közös alkotás során felszámolja azt az egyirányú tudásátadást, amely alapvetően szintén a létező hatalmi rendszert erősíti azzal, hogy a tudás kizárólagos forrásává a tanárt teszi. A reflexivitás, a kész ismeretek megkérdőjelezése nemcsak a gondolkodást fejleszti, hanem a társas kapcsolatok, a felelősségvállalás, a döntéshozatal módozatait is formálja, ez ma már evidenciának számít. A felsőoktatásban ennek ellenére a módszertan ilyen irányú fejlesztése ma is ritkaságszámba megy. A nyitott, közösségalapú tanulási környezet (amely bell hooks írásaiban alapnak számít) a kulturális ellenállás egyik formája. Ehhez a felfogáshoz járulnak hozzá a feminista filmoktatási módszertanok azzal, hogy hangsúlyozzák a biztonságos terek kialakítását az osztályteremben, továbbá a kanonikusnak számító művek feldolgozásánál az új, kritikai aspektusok érvényesítését.

Ezt a szellemiséget képviseli, és az azon alapuló módszert fejleszti évek óta az ELTE BTK médiatudományi tanszékén, és az időközben alakult Minor Média/Kultúra Kutató Központ keretében működő, fentebb említett Romakép Műhely. A 2011-ben alapított egyetemi kurzus és közösségi filmklub minden őszi félévben előkészít egy programsorozatot, amelyet a tavaszi félévben a város különböző kulturális tereiben szerveznek meg. A program oly módon is érvényesíti a kritikai pedagógia elveit, hogy az 'emancipált' diákokat teljeskörűen bevonja a szervezési és lebonyolítási feladatokba. Egyik legfontosabb hozadéka, hogy miközben egyszerre nevel a társadalmi ügyek iránti érzékenységre és médiatudatosságra, teret ad roma és más sérülékeny társadalmi csoportok és az egyetemi

hallgatók, valamint a filmklubközönség közötti találkozásoknak. Ily módon az elmélet és a gyakorlat összekapcsolását valósítja meg, különböző készségeket fejleszt, és elmélyíti a tantermi órákon szerzett tudást. A műhely kiadványai között találunk módszertani kézikönyvet, konferenciakötetet és egy egyedi műfajú, különleges „emlékkönyvet”: a *Cinezine*-t. A filmklubbeszélgetések felvételei néhány kivételtől eltekintve elérhetőek a műhely YouTube-csatornáján.⁹

Egy másik összetett oktatási program 2015-ben nyerte el végleges formáját, s vált elérhetővé az interneten. Az *Idegenek a kertemben* című migrációs filmgyűjtemény az első időkben egy könyvtárként működő dokumentumfilm videó- és DVD-tár része volt, amelyet a Palantír Film Vizuális Alapítvány tartott fenn a DocuArt Moziban Budapesten. Később sikerült pályázati támogatásból létrehozni egy online filmgyűjteményt, s hozzá kiadni, illetve elektronikusan hozzáférhetővé tenni egy módszertani kézikönyvet.¹⁰

A kötet két tanulmányt tartalmaz: az egyik a filmek témáját, a migrációt mutatja be szociológiai szempontból, a másik a dokumentumfilm formanyelv alapjait. Ezt követően, a különböző altémák szerint csoportosított filmek feldolgozásához találunk segédanyagot: kulcsszavakat, szempontokat és konkrét feladatokat. Fontos leszögezni, hogy bár ez az anyag is használható lenne az egyetemi oktatásban, alapvetően a középiskolás korosztályt és tanáraikat célozza meg. Komlósi Orsolya, a program egyik alapítója időközben elkészült doktori értekezésében részletesen elemezte ezt, majd ismertette egy empirikus kutatás, egy középiskolai hatásvizsgálat eredményeit.¹¹

A fenti összeállítás nem törekedett teljességre, de a Verziótéka témáihoz, formájához, gyűjteményéhez leginkább kapcsolható magyarországi „jó gyakorlatokat” tartalmazza.

Az UniVerzió nevű program 2018 óta működik az ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézete oktatóinak, dr. Margitházi Beátának és dr. Müllner Andrásnak a bevonásával.¹² A minden őszi félévben meghirdetett kurzusok más-más módszertannal, párhuzamosan működnek, és a fesztivál az évi filmválogatását dolgozzák fel. Mindeközben a diákok számos gyakorlati feladatot végeznek: interjúkat készítenek, beszélgetéseket moderálnak, filmkritikákat írnak. A tanulmány későbbi részében ezekről részletesebben lesz szó.

Egy másik, kreatív formája az együttműködésnek és a Verzió-filmek felhasználásának a Budapest Metropolitan Egyetem (METU) tervezőgrafikus, illetve dizájn menedzsment szakos hallgatóinak bevonása. Ők a kurzuson Ducky Krzysztof vezetésével filmplakátokat terveznek, majd azokból készítenek kiállítást a fesztivál ideje alatt. Talán nem szorul igazolásra, hogy mindezek a programok az emberi jogi dokumentumfilmek sajátos felhasználása folytán különleges tudásforrássá teszik azokat, és az általuk közvetített ismeretek kognitív és emocionális elmélyítését is célozzák.

Kutatás

■ Mindezek alapján kutatásom alapvetése az az elgondolás, hogy a fesztivál által létrehozott online filmkönyvtár megteremtette a felsőoktatásban eddig nem létező módszertani kezdeményezések, fejlesztések lehetőségét. Azzal ugyanis, hogy Magyarországon az oktatók egy széles választékú, jogtisztán hozzáférhető emberi jogi filmgyűjteményből válogathat-

nak, elindíthatók azok az egyetemközi kapcsolatépítések, multi- és interdiszciplináris kutatások, amelyek egymás tudására épülő módszereket dolgoznak ki az emberi jogi (kreatív) dokumentumfilmek felhasználásával. Ezáltal *nemcsak az adott téma illusztrálását szolgálják* a filmek (mint ahogyan az többnyire történik), hanem filmértő, elemzésre képes, fejlett kritikai gondolkodású hallgatókat, felelős állampolgárokat nevelhetnek általuk. Számtalan olyan kapcsolódó területet találunk – az orvostudománytól kezdve a jogon át egészen a humánökológiáig –, amelyen a Verzióteka alkotásai beilleszthetőek különféle kurzusokba, módszertani segédletekkel filmként feldolgozhatóak kritikai szemléletű elemzések formájában.

Am mindez csupán remek elképzelés marad mindaddig, amíg fel nem mérjük az igényt, hajlandóságot ilyen jellegű fejlesztések elindítására. Ehhez első lépésként a Verzió munkatársaival 2021 májusában egy workshopot szerveztünk. A résztvevők között meghívott előadóként volt jelen a már említett két ELTE-kurzus oktatója, Margitházi Beáta és Müllner András. A többiek önként jelentkeztek (bár gyakran személyes megkérés hatására) a workshopra. Az egynapos közös gondolkodás biztató eredményekkel zárult. Egyértelművé vált, hogy aki közelinek érzi a fesztivál szellemiségét, fontosnak gondolja a filmek által közvetített tudásanyagot, kihívásnak az ilyen jellegű többletmunkát, szívesen válna a network tagjává, és dolgozna tananyag kidolgozásán.

A következő lépés épp ezért a tanulmányom alapjául szolgáló kutatás elkészítése volt. Ez két részből állt. Az előkészítő fázisban a fent felsorolt kapcsolódások alapján feltártam, milyen szakok curriculumába lehetne vélhetőleg beilleszteni egy ilyen tananyagot. Ennek alapján összeállítottam egy ötven egyetemi oktatóból álló listát. Egy részük természetesen személyes ismeretség alapján került oda, mivel az oktatók érdeklődése, kutatási témáik ismerete jelentette a legbiztosabb támpontot.

A kiválasztott képzési és tudományterületek a következők voltak:

- humánökológia
- antropológia
- nacionalizmuskutatás
- gender tanulmányok
- kritikai romakutatás
- romológia
- pedagógia, gyógypedagógia, neveléstudomány
- filmtudomány
- médiatudomány
- kommunikációtudomány
- színháztudomány
- művészképzés (képzőművészet, színművészet)
- környezet- és földtudomány
- magatartástudomány, bevándorlásügy (közszolgálati egyetemi képzés)
- vizuális kultúra
- traumakutatás, holokausztkutatás
- anglisztika
- társadalometika
- környezetbiztonság

- szociálismunkás-képzés
- közgazdaságtan.

A kérdőív tíz kérdésből állt válaszadási kötelezettséggel. Az első kettő az alapadatokat rögzítette (név, egyetem, tanszék). A következő kettő a Verzió Filmfesztivál ismertségére kérdezett rá (hallott-e róla, milyen rendszerességgel látogatja). Az ötödik és hatodik a filmek későbbi felhasználására és hozzáférhetőségére kérdezett rá (hogyan milyen célból volna szükség a filmekre, illetve hogy ismeri-e a Nyílt Társadalom Archívum könyvtáras rendszerét). A hetedik alapján megtudhattuk, hányan hallottak már a Verziótékáról, a nyolcadik alapján (választások szerint) pedig megismerhettük azokat a szempontokat, amelyeket a kitöltők fontosnak tartanak. A kilencedik kérdés konkrét kurzusokra kérdezett rá, amelyeket az oktató tart, és kapcsolódhatnak a verziós filmekhez. Az utolsó előtti kérdés a networkhoz való csatlakozási hajlandóságot mérte fel, az utolsó egyéb javaslatokra kérdezett rá.

A kérdőívet az 50 felkért oktatóból 33 töltötte ki. Valószínűsíthető, hogy a kitöltési hajlandóságot befolyásolta a személyes ismeretség és az ismerősség. Ez utóbbit úgy értem, hogy azok a tudományterületek és szakok (pl. gazdaságtudomány, erdőmérnök, magatartástudomány, rendészet, népegészségtan – szenvedélybetegségek), amelyek nem ismerik a dokumentumfilmeket, a fesztivált, nem használnak médiatartalmakat, filmeket az oktatási gyakorlatukban, feltehetőleg nem tartották érdekesnek, hasznosnak a felkérést, a kutatást és a network ötletét. (Mindezek szerepeltek a felkérő levélben.) Mindemellett valószínűűnek tartom, hogy a személyes megkeresés vagy más kapcsolatteremtési módszer, például egyetemi hallgatókon keresztül, hatékony lehetne: a – főleg természettudományi, gazdaságtudományi, jogi, közigazgatási – szakok oktatói is bevonhatóak lennének.

A válaszadók között egyenlő számban szerepeltek a film-, média-, színház- és kommunikációtudományi szakok, valamint a társadalomtudományi szakok oktatói (11, 11). Utánuk következtek a művészeti egyetemek tanárai (7), majd a pszichológiai, pedagógiai szakokon oktatók (3). Egy kitöltő pályát módosított, nem tanít jelenleg.

A fesztivál ismertsége igen, ám a látogatottsága körükben nem mondható megfelelőnek. A Verziótékáról néhányan hallottak. A filmek használatához köthető szempontok közül az emberi jogokról való ismeretek bővítése, a kortárs dokumentumfilmes nyelv megismerése és az általános filmelemző készségek fejlesztése voltak a legfontosabbak.

A kapcsolódó kurzusok összetett képet mutattak: ezeket úgy osztályoztam, hogy mennyiben kötődnek formához és tartalomhoz (9 esetben), csak tartalomhoz, főleg társadalomtudományi szakokon (szintén 9 esetben), és csak a formához, főleg film-, médiatudományi szakokon (11 esetben). A válaszok rendkívül érdekesek, ha közelebbről nézzük őket, hiszen a politikai ökológiától az alkalmazott színháztudományon és a zsidó történelmen át egészen a társadalmi nemi szerepekig és a multikulturalizmusig találunk lehetséges kapcsolatokat.

A kutatás fontos részét képezték még azok a félig strukturált interjúk, amelyeket a fent említett két ELTE-kurzus oktatóival (dr. Margitházi Beáta és dr. Müllner András), valamint egy fókuszcsoporthoz interjú, amit hallgatóikkal, Horváth Laurával, Krámlai Rékával és Vígh Martinnal készítettem.

A kurzusok felépítéséről a workshopra készített előadásai alapján tájékozódhattam. Margitházi Beáta a 2021/2022-es tanév őszi szemeszterében a 18. Verzió Fesztiválhoz kapcsolódva 18 magyar és külföldi hallgatót tanított, akik között voltak média, újságírás és filmelmélet alapszakos és mesterszakos erasmusos diákok.

A kurzus témája az emberi jogok dokumentumfilm-es ábrázolása volt. Módszertanilag egy összetett, sokoldalú tanulási/oktatási formát dolgozott ki, amely négy pillérré épült. Az alapot olyan szövegek alkották, amelyek a dokumentumfilm-elmélettől az emberi jogok egyetemes nyilatkozatán át a fesztivál honlapjáig terjedtek. A Canvas LMS eszközt használva a hallgatók hétről hétre készítettek rövid beszámolókat a megnézett filmekről. Az órai munka az adott filmhez választott elméleti szövegre épült, amelyet a filmmel összekapcsolva csoportmunkában dolgoztak fel a hallgatók. Ez lehetőséget adott mélyebb beszélgetésekre, amellet számos kompetenciát fejlesztett. A negyedik pillér szorosan a fesztiválhoz kötődött (ez az őszi szemeszter közepére esik, mindig novemberben rendezik meg): interjúk készítéséből, választott filmekről önálló kritika írásából állt a Verzióblog számára.

Margitházi Beáta a vele készített interjújában elmondta, hogy ez a forma az évek során alakult ki. Az első alkalommal külföldi diákoknak meghirdetett angol nyelvű kurzuson, az akkori kutatási témájához, a dokumentumfilm-es traumaábrázoláshoz illeszkedett a verziós együttműködés. Ennek egyik legfontosabb tapasztalata, hogy a kortárs dokumentumfilmek hatása sokkal erőteljesebb lehet a hallgatók érintettsége révén, mint a klasszikus alkotásoké. Másrészt gondolataikat is könnyebben fogalmazzák meg és osztják meg társaikkal a tantermi órákon a kreatív dokumentumfilm-es hatására.

A jól kapcsolódó friss szakirodalmak pedig a tudásanyag elmélyítésénél jelentenek segítséget. A fogalmi háló használata a filmek elemzésénél még nagyobb súlyt kap, amikor az „élesben” történik: vetítés utáni beszélgetés moderálásánál, interjúk készítésénél vagy kritikairásnál. A fesztivál-környezet mindezt felerősíti, élővé teszi. (Egy korábbi tanulmányomban az emberi jogi filmfesztiválok vetítéseinek „másodlagos” élményeivel, a hatás elmélyítésével, a vetítés utáni beszélgetések, a közeg szerepével én is foglalkoztam.)¹³

Müllner András „Műfajismeret / Műhelygyakorlat” című dupla kurzusa három pilléren nyugszik: a dokumentumfilm-fesztivál sajátosságainak, az emberi jogi témáknak és az ún. érdekképviseleti újságírás (advocacy journalism) sajátosságainak a megismertetésén. Az ő két kurzusát csak együtt lehet felvenni. Müllner András így fogalmazta meg a lényegüket: „A félév így mindkét kurzus esetében három részre bomlik, melyek közül az első a fesztiválra való készülés jegyében zajlik, a második maga a fesztivál, a harmadik pedig a fesztivál tanulságainak levonásával, beszámoló készítésével és értékeléssel telik.” A vele készített interjújában hangsúlyozta: a kurzus egyik fő célja az emberi jogok szerepének, illetve a jogsértések módjainak megismertetése és felismertetése a különböző országok példái alapján. Az eltérések mentén ugyanis a hallgatók a látásmódok kulturális különbségeit is képesek lesznek elemezni. Ugyanígy a dokumentumfilm-es formanyelv jelentésmódosító szerepét, hatásmechanizmusát is

jobban megismerik, s ily módon épp a forma és tartalom bináris oppozíciójának megszüntetésére tudnak majd törekedni, hiszen ez lenne a médiaszakemberek képzésének egyik legfontosabb eredménye.

Müllner András a legnagyobb kihívásnak a kritikai pedagógiai módszerek alkalmazását tekinti, mivel azokra vitathatatlanul szükség van – a frontális előadásmód nem megfelelő ennél a tudásátadásnál. A gyakran angol nyelvű, ismeretlen terminológiát nehéz nem előadás jelleggel tanítani: sok idő és energia kell ahhoz, hogy alkalmazásuk interaktív feladatvégzés közben történjen. Hangsúlyozta, sokat merített Margitházi Beáta módszeréből, amelyet a Verzió által szervezett workshopon ismerhetett meg. Épp ezért biztos abban, hogy egy network létrehozása, rendszeres workshopok, találkozók szervezése, akár kifejezetten egyetemi oktatók számára szervezett filmklub és közös kiadványok, pl. egyetemi jegyzetek szerkesztése rendkívül fontos és hasznos lenne.

Végezetül néhány egyetemi hallgatóval készített fókuszcsoportos interjú eredményeit ismertetem röviden. Felhívásomra három ELTE BTK-s, idén harmadéves nappali tagozatos, alapszakos hallgató jelentkezett, akik Müllner András kurzusaira jártak: Horváth Laura, Krámlí Réka és Vígh Martin. Válaszaik egybecsengtek az oktatók tapasztalataival. Motivációjuk forrása a dokumentumfilmek és a társadalmi ügyek iránti érdeklődés. Ám a kurzusok egyik fontos újdonsága és értéke a hallgatói csoportok vegyes összetétele: az eltérő háttérű diákok tudása nagyon jól kiegészíti egymást az elemzéseken. A diákok hangsúlyozták, a fesztivál közege és az ott végzett feladatok – például moderálás – kivételes alkalmat jelentenek (gyakorlatszerzésen túl kapcsolatépítésre is használhatók). Laura az emberi jogi dokumentumfilmeket kortársai körében is népszerűsíti. Minden évben kiválaszt a barátai érdeklődési körének megfelelő filmeket. Várják javaslatait, s minden évben megnézik azokat az alkotásokat, amiket ajánl. Egybehangzóan fontosnak és jó ötletnek tartják a Verziótéka új szolgáltatásait. Érdeemes lenne külön ajánlókkal, például podcastokkal felhívni az újdonságaira a figyelmet, javasolták. Továbbá mindannyian támogatják a módszerek további fejlesztését, az UniVerzió kiterjesztését más egyetemekre: örömmel részt vennének egy ilyen network munkájában.

Összegzés

■ Ez a kezdeményezés igazolta az elképzelés életszerűségét, miszerint az emberi jogi dokumentumfilm népszerűségének növelése nemcsak rendezvényeken szükséges és lehetséges, hanem a felsőoktatás különböző területein és platformjain is. Fontos hozadéka lehet ennek továbbá az intézményközi kapcsolatok erősítése, a hálózatosodás, ezen keresztül az együttműködés, az egymás megértése és elfogadása.

■ JEGYZETEK

1. <https://www.verzio.org/hu/2022/reverzio> A Re:Verzió 2023-ban egy új, ám nagyon népszerű kezdeményezéssel bővült: a forró nyári éjszakákon vetítéseket tartottak az archívum tetőteraszán: <https://www.verzio.org/hu/ceu-rooftop-cinema>
2. <https://www.verzio.org/hu/diakverzio>
3. A 2023-as fesztivál weboldaláról az Oktatás alatti Kutass@Blinken Archívum menüpont vezet el a Filmtárhoz, amelyben lehet válogatni: <https://www.osaarchivum.org/hu/content/Filmt%C3%A1r>
4. <http://romakepmuhely.hu/>

5. Bodó Csanád – Heltai János Imre: *Mi a kritikai szociolingvisztika?* Magyar Nyelvőr 2018/4. 505–523.
6. Máriási Dóra – Vida Katalin: *Kritikai pszichológiát! Vitaindító a pszichológia és a pszichológusok társadalmi szerepéről.* Imágó, 2015/2. http://imagobudapest.hu/images/lapszamok/2015_2_Egyeni_szocialis_problema_szam/02_Mariasi-Dora_Vida-Katalin_Kritikai_pszichologia.pdf Éber Márk Áron: *Mi is az a kritikai pszichológia?* Új Egyenlőség, 2019. október <https://ujegyenloseg.hu/mi-is-a-kritikai-pszichologia/>
7. <https://www.futurefilm.education/>
8. Lásd pl. Paulo Freire: *Pedagogy of the Oppressed.* Continuum, New York, 2005 és bell hooks: *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom.* Routledge, New York, 1994.
9. <https://www.youtube.com/romakepmuhely>
10. Bognár Katalin (szerk.): *Idegenek a kertemben. Bevándorlás és integráció Európában. Módszertani kézikönyv a filmgyűjtemény használatához.* Palantír Film Vizuális Alapítvány, Bp., 2011. <http://idegenekakertemben.hu/>
11. Komlósi Orsolya: *Dokumentumfilmek társadalmi hatásának vizsgálata egy filmgyűjtemény kapcsán.* Doktori értekezés. Színház- és Filmművészeti Egyetem Doktori Iskola, 2021. (Az értekezés könyv formában megjelenés alatt áll.)
12. <https://www.verzio.org/hu/univerzio>
13. Pócsik Andrea: *Másodlagos élményeink – az emberi jogi filmekről és fesztiválokról.* In: Müllner András (szerk.): *A változás kultúrái. Művészet, média, rendszerváltás.* L'Harmattan – ELTE, MMI Bp., 2011, 93–112.

